

Fedinec Csilla – Szakál Imre – Cserniczkó István
A magyarországi ruszinok és ukránok

Magyarországi kisebbségek: nemzeti, nemzetiségi és vallási közösségek

Sorozatszerkesztők:

L. Balogh Béni, Majtényi György,
Mikó Zsuzsanna, Szabó Csaba

**Fedinec Csilla – Szakál Imre
– Cserniczkó István**

**A magyarországi
ruszinok és ukránok**

Magyar Nemzeti Levéltár
Budapest, 2020

Fedinec Csilla – *TK Kisebbségkutató Intézet, Budapest*

Szakál Imre – *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász*

Csernicsekó István – *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász*

Lektorálta:

Zoltán András, az MTA doktora

ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet, Ukrán Filológiai Tanszék

© Magyar Nemzeti Levéltár, 2020

© Fedinec Csilla, Szakál Imre, Csernicsekó István, 2020

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával

ISSN 2732-1525

ISBN 978-963-631-295-4

Kiadja a Magyar Nemzeti Levéltár
A kiadásért felel dr. habil. Szabó Csaba főigazgató

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát is

Felelős szerkesztő: L. Balogh Béni, Majtényi György

Borítóterv: Nagy Attila

Nyomdai előkészítés: Máté István

Nyomdai kivitelezés:

Felelős vezető:

Tartalomjegyzék

Ruszinok és ukránok hazánkban: identitás, nyelv, történelem	9
Nyelvek és nyelvváltozatok	9
A nyelvek története	12
A ruszinok betelepülése	16
A görögkatolikus egyház	24
A nemzeti ébredés	31
Két autonómia: Ruszka Krajna és a Kárpátaljai Kormányzóság	38
A ruszinok és/vagy ukránok kérdése a rendszerváltás időszakában	44
A források szerkezete és a közlés módja	49

DOKUMENTUMOK

KÖZÉPKORI KRÓNIKÁK

Anonymus: „Gesta Hungarorum”, 1250 és 1270 között	53
„Régmúlt idők elbeszélése” (A Kijevi Rusz első krónikája), 11–12. század	58

KIK VAGYUNK?

Kosztomarov Nyikolaj az ukranofil irányzatról, 1880	61
Volosin Ágoston a ruszinokról, 1907	66
Sztripszky Hiador: „Moskophilismus, ukrainismus és a hazai rusznákok”, 1913 ...	68
Sztripszky Hiador: „Ukránia földe és népe”, 1918	72
„Ruszinok vagyunk vagy pedig ukránok?”, 1937	76
Bonkáló Sándor: „A rutének”, 1940	78

TÖRVÉNYKEZÉS

Az 1918. évi X. néptörvény „A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonómiájáról”	81
A m. kir. minisztérium 1939. évi 6.200. M. E. számú rendelete „A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről”	82

NEMZETI ÉBREDÉS KORA

Dobránszky Viktor: „Szózat Magyarország oroszajkú lakosai ügyében”, 1848. június 27–28.	91
---	----

Popovics Bazil munkácsi görögkatolikus püspök levele lelkészeinek a hívei körében uralkodó közhangulat tárgyában, 1848. október 17.	95
Musztyánovics István alesperes jelentése Popovics Bazil munkácsi görögkatolikus püspök számára a máramarosi ruszinok 1849-es lázadásáról, 1849. április 7. ...	96
Vita a Képviselőházban a beregi képviselőválasztásról, 1861. április 30.	98
„A beregi orosz ajkú nép felirata a hongyüléshez”, 1868	101
Vita a Képviselőházban a Népnevelők Lapja többnyelvű kiadásának költészetési támogatásáról, 1873. június 26.	104
Ilyasevics Jenő felszólása a Képviselőházban a magyar nyelvnek a népiskolákban történő kötelező oktatásáról szóló vitában, 1879. május 5. ...	109
Csopey László a ruszin nyelvről, 1883	112
Franko Ivan: „Mi is Európában vagyunk”, 1896	113
Firczák Gyula munkácsi görögkatolikus püspök körlevele az egyházmegye papságához a millennium parókiális ünnepléséről, 1896	119
Várady Gábor felszólalása a Képviselőházban a ruszinok hűségéről, 1889. május 20.	122
A Hegyvidéki Akció alakuló ülésének jegyzőkönyve, 1897. február 4.	124
Firczák Gyula munkácsi görögkatolikus püspök körlevele a magyar kereszténység, a magyar királyság és a szent korona kilencszázadik évfordulójára, 1900	135
Egán Ede jelentése Darányi Ignác földművelésügyi miniszternek a hegyvidéki akció területén alakítandó hitelszövetkezetekről, 1900. január 26.	137
Kaminszky Géza és Volosin Ágoston javaslata a cirill betűs szövegek fonetikai átírására, 1904. július 8.	142
Balogh Mihály máramarosi püspöki külhelynök levele a skizma ügyében, 1912. január 16.	144
A munkácsi görögkatolikus püspökség javaslata a skizma megállítására, 1912. szeptember 9.	146
Indokolás „A hajdúdorogi görög katolikus püspökségről” szóló törvényjavaslathoz, 1913. május 15.	148
A csehszlovák oktatásügyi minisztérium állásfoglalása a kárpáti ruszinok nyelvéről, 1919. december 20.	149
Papp Antal görögkatolikus püspök körlevele lelkészeihez a Szerbiának küldött hadüzenet tárgyában, 1914. július 31.	151
Papp Antal görögkatolikus püspök levele Tisza István miniszterelnökhöz a cirill betűs írás megszüntetése tárgyában, 1915. július 15.	155

RUSZKA KRAJNA

Papp Antal görögkatolikus püspök körlevele a Munkácsi Egyházmegye klérusának a nemzeti tanácsok létrehozása, a naptáregyesítés és a latin betűs tankönyvek használata tárgyában, 1918. november 5.	159
A Magyarországi Rutének Néptanácsa alakuló ülésének jegyzőkönyve, 1918. november 9.	162
Papp Antal görögkatolikus püspök körlevele az egyházmegye klérusának a X. számú néptörvény kiadásáról, 1918. december 27.	166
Szarvady Kálmán lapszerkesztő jelentése ismeretlen címzettnek a ruszin lakosság körében uralkodó hangulatról, [1918 vége]	167
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó kiáltványa Ruszka Krajna lakosaihoz, 1919. január	186
Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzó előterjesztése Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszternek Ruszka Krajna határainak megállapításáról, 1919. január 13.	188
Muntyán László ruszin politikai megbízott jelentése az Ung vármegyei direktóriumnak a ruszin területen észlelt közállapotokról, 1919. április 13.	189

KÁRPÁTALJAI KORMÁNYZÓSÁG

A belgrádi magyar követség jelentése a ruszinszkói éhínség propagandacélokra történő felhasználásról, 1932. március 24.	193
A pozsonyi magyar konzulátus jelentése Ruszinszko jövőbeni hovatartozásával kapcsolatos tervekről, 1933. november 23.	194
A varsói magyar követség jelentése a Ruténföld helyzetére vonatkozó propagandáról Kánya Kálmán külügyminiszternek, 1935. szeptember 14.	200
Illiczky Sándor görögkatolikus kanonok nyilatkozata a Magyar Távirati Irodának, 1938. november 21.	205
A kárpátukrán kormány képviselőinek levele Teleki Pál miniszterelnökhöz, 1939. március 19.	205
A kárpátukrán kormány képviselőinek levele Teleki Pál miniszterelnökhöz, 1939. május 26.	207
Egyed István összefoglalója a Kárpátaljai Vajdaságról szóló törvényjavaslat kapcsán tartott háttéregyeztetésekről, 1939	209
Bródy András beszéde a Képviselőházban, 1939. december 7.	212
Kozma Miklós: Az ukrán kérdés Kárpátalján, 1940	221
A Kárpátaljai Tudományos Társaság feladatáról, 1941	223

SZOCIALISTA KORSZAK

Molotov V. M. külügyi népbiztos beszéde a Kárpát-Ukrajnára vonatkozó szerződés aláírásakor, 1945. június 29.	225
Fierlinger Zdeněk: Csehszlovákia miniszterelnöke beszéde a Kárpát-Ukrajnára vonatkozó szerződés aláírásakor, 1945. június 29.	226
Gyöngyösi János magyar külügyminiszter nyilatkozata az 1945. június 29-én Moszkvában aláírt szovjet–csehszlovák szerződésről, 1945. július 4.	227
Udvari István: „Ruszinok”, 1994	228

RENDSZERVÁLTÁS

Közös közlemény Göncz Árpádnak, a Magyar Köztársaság elnökének és Leonid Kravcsuknak, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság elnökének kijevi tárgyalásairól, 1990. szeptember 27.	231
Jegyzőkönyv az Országgyűlés emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságának 1991. november 20-i üléséről	232
A Külügyminisztérium közleménye a Magyar Köztársaság és Ukrajna alapszerződéséről annak ratifikációra való előterjesztése kapcsán, 1993. május 7. . .	234
Antall József miniszterelnök beszéde az Országgyűlésben a magyar–ukrán alapszerződésről szóló szavazás előtt, 1993. május 11.	235
Szerződés a jószomszédság és az együttműködés alapjairól a Magyar Köztársaság és Ukrajna között, 1995 [1991]	240
Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, 1995 [1991]	246
Jegyzőkönyv a Nyilatkozathoz a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén, 1995 [1991]	250
Ukrajna törvénye a határon túli ukránokról, 2004	251

Rövidítésjegyzék	259
------------------------	-----

Személynévmutató	261
------------------------	-----